

Eerste resultaten midwintertelling van watervogels in januari 1999

■ *Traditioneel DE vogeltelling van het jaar: de jaarlijkse midwintertelling van watervogels in januari. Al meer dan dertig jaar wordt deze telling gehouden, als onderdeel van het netwerk van de International Waterbird Census van Wetlands International. Nederland spreekt internationaal een woordje mee als het gaat om het voorkomen van watervogels. Dat blijkt maar weer eens uit onderstaand verhaal. Soorten als Toppereend, Smient en Nonnetje zijn in de winter voor een groot deel op ons land aangewezen. Een impressie van de telresultaten in januari 1999 en een vergelijking in internationale context.*

Januari 1999

Het winterseizoen van 1998/99 was redelijk doorsnee wat het weer betreft. Vorst van betekenis kwam eigenlijk nauwelijks voor. In de aanloop naar de Midwintertelling was november koud, nat en zonnig met 10 vorstdagen en 3 ijsdagen. December daartegen was zacht en zonnig, wat zich voortzette in januari. Vlak voor de Midwintertelling waren er nog een paar vorstdagen. Totaal werden van 3000 gebieden telgegevens ontvangen, evenveel als in 1998. Over het geheel genomen was de dekking overeenkomstig eerdere seizoenen. Monitoringgebieden waar niet werd geteld waren de Vinkeveense Plas-

sen en Nieuwkoopse Plassen. Het herstel van de aantallen na de strenge winters van 1996 en 1997 zet nog door. In totaal werden 3,5 miljoen watervogels geteld (excl. ganzen en zwanen, zie tabel 1 en 2), 500.000 meer dan in 1998. Hogere aantallen werden o.a. vastgesteld van Smient, Wilde Eend, Stormmeeuw en Meerkoet (tabel 1). Vergeleken met voorgaande jaren lijkt een aantal soorten nog steeds niet de klap van de strenge winters van 1995/96 en 1996/97 te boven (Dodaars, Waterhoen). Ook bij Kuifeend en Toppereend haalden de concentraties niet meer de omvang van vóór 1995/96. Opvallend was verder het verhou-

dingsgewijs kleine aantal Steenlopers en Kokmeeuwen dat werd geteld. Daar staat tegenover dat een aantal steltlopers als Kanoet, Rosse Grutto en Goudplevier juist in boven-gemiddelde aantallen voorkwamen. Bij de eenden waren er ook opvallende resultaten in positieve zin. Niet eerder werden in Nederland in de afgelopen zeven jaar in januari zoveel Bergeenden en Zwarte Zee-eenden aangetroffen. Onder de groep zeldzame wintergasten waren er waarnemingen van IJsdruiker (5!), Kwak (1), Lepelaar (2), Chileense Taling (1), Witoogeend (1), Kokarde Zaagbek (1) en Zwarte Zeekoet (1). En wat de denken van de 29 Kleine en maar liefst 35 Grote Zilverreigers. Het lijkt er op dat beide soorten niet alleen als broedvogel, maar ook als wintergast in ons land vaste grond onder de voeten krijgen. De extra soorten, die in 1999 voor het eerst integraal werden meegeteld lieten ook mooie resultaten zien. Wat te denken van 112 Slechtvalken, 42 IJsvogels en 789 Strandleeuweriken (tabel 2).

Nederland in internationale context
Onlangs is door *Wetlands International* een fraai rapport gepubliceerd

Tabel 1. Aantallen van algemenere soorten in januari 1999 (NB voorlopige aantallen). Weergegeven is het gemiddelde aantal in 1994-98 in vergelijking met 1999, uitgesplitst naar monitoringgebieden en totaal getelde aantallen.

Soort	Mon 94-98	Mon 99	Tot 94-98	Tot 99	Soort	Mon 94-98	Mon 99	Tot 94-98	Tot 99
Dodaars	700	461	1.414	1.128	Scholekster	262.515	250.611	270.870	266.005
Fuut	21.563	19.673	24.656	22.324	Kluut	565	690	617	711
Aalscholver	8.679	8.473	11.123	12.222	Goudplevier	11.461	26.852	17.509	32.109
Blauwe Reiger	2.159	2.836	4.557	5.734	Zilverplevier	16.888	16.989	17.656	17.165
Nijlgans	1.602	2.112	2.972	4.607	Kievit	23.238	27.655	35.275	47.766
Bergeend	26.840	41.716	28.209	44.627	Kanoetstrandloper	66.222	144.907	66.894	144.927
Smient	509.855	536.165	687.023	672.154	Drieteenstrandloper	980	1.372	4.241	4.829
Krakeend	4.781	5.463	7.486	9.487	Paarse Strandloper	93	120	267	321
Wintertaling	10.997	16.661	15.134	21.553	Bonte Strandloper	116.581	118.716	120.354	119.004
Wilde Eend	201.530	268.616	366.844	447.298	Kemphaan	250	114	627	303
Soepeend		2.374		8.563	Watersnip	146	169	259	338
Pijlstaart	6.928	8.010	7.271	8.174	Rosse Grutto	17.571	27.279	17.901	27.326
Slobeend	997	1.527	1.623	2.502	Wulp	95.048	110.393	105.025	121.313
Tafeleend	40.674	50.878	51.464	63.313	Tureluur	8.203	8.541	8.479	8.758
Kuifeend	98.508	89.958	136.336	130.651	Steenloper	2.732	2.005	4.183	3.718
Toppereend	97.049	62.809	100.480	62.849	Dwergmeeuw	239	417	284	429
Eidereend	107.466	108.593	142.691	130.000	Kokmeeuw	101.028	90.355	185.945	228.058
Zwarte Zee-eend	1.458	988	73.674	104.284	Stormmeeuw	56.410	71.000	134.505	273.487
Grote Zee-eend	12	1	1.030	399	Kleine Mantelmeeuw	182	177	487	569
Brildruiker	15.234	16.189	16.968	18.251	Zilvermeeuw	66.722	69.212	129.509	166.750
Nonnetje	3.866	2.400	4.614	3.176	Grote Mantelmeeuw	4.089	4.483	8.011	15.111
Middelste Zaagbek	6.426	5.116	7.535	5.543	Strandleeuwerik		703		789
Grote Zaagbek	7.408	2.974	10.204	4.876	Frater		2.330		2.454
Waterhoen	3.175	2.221	13.131	10.859	Sneeuwgors		662		700
Meerkoet	138.052	134.951	243.531	240.718					

Tabel 2. Aantallen van schaarsere soorten in januari 1999 (NB voorlopige aantallen).

Soort	Tot 99	Soort	Tot 99	Soort	Tot 99	Soort	Tot 99
Roodkeelduiker	228	Europese Flamingo	7	Rosse Stekelstaart	11	Witgatje	63
Parelduiker	5	Caribische Flamingo	1	Zeearend	3	Oeverloper	2
IJsduiker	5	Chileense Flamingo	27	Bruine Kiekendief	66	Middelste Jager	1
Duikers ongedet.	2	Flamingo spec.	1	Blauwe Kiekendief	214	Zwartkopmeeuw	3
Roodhalsfuut	27	Casarca	35	Ruigpootbuiser	46	Pontische Meeuw	10
Kuifduiker	30	Muskuseend	28	Smelleken	36	Geelpootmeeuw	9
Geoorde Fuut	179	Carolinaeend	2	Slechtvalk	114	Grote Burgemeester	2
Kuifaalscholver	2	Manengans	3	Waterral	68	Drieteenmeeuw	130
Roerdomp	48	Mandarijneend	93	Bontbekplevier	184	Zeekoet	31
Kwak	1	Chileense Taling	1	Bokje	12	Zwarte zeekoet	1
Kleine Zilverreiger	29	Krooneend	15	Houtsnip	22	Velduil	39
Grote Zilverreiger	35	Witoogeend	1	Grutto	138	IJsvogel	42
Ooievaar	149	IJseend	14	Zwarte Ruiter	66	Grote Gele Kwikstaart	26
Lepelaar	2	Kokardezaagbek	1	Groenpootruiter	10	IJsgors	9

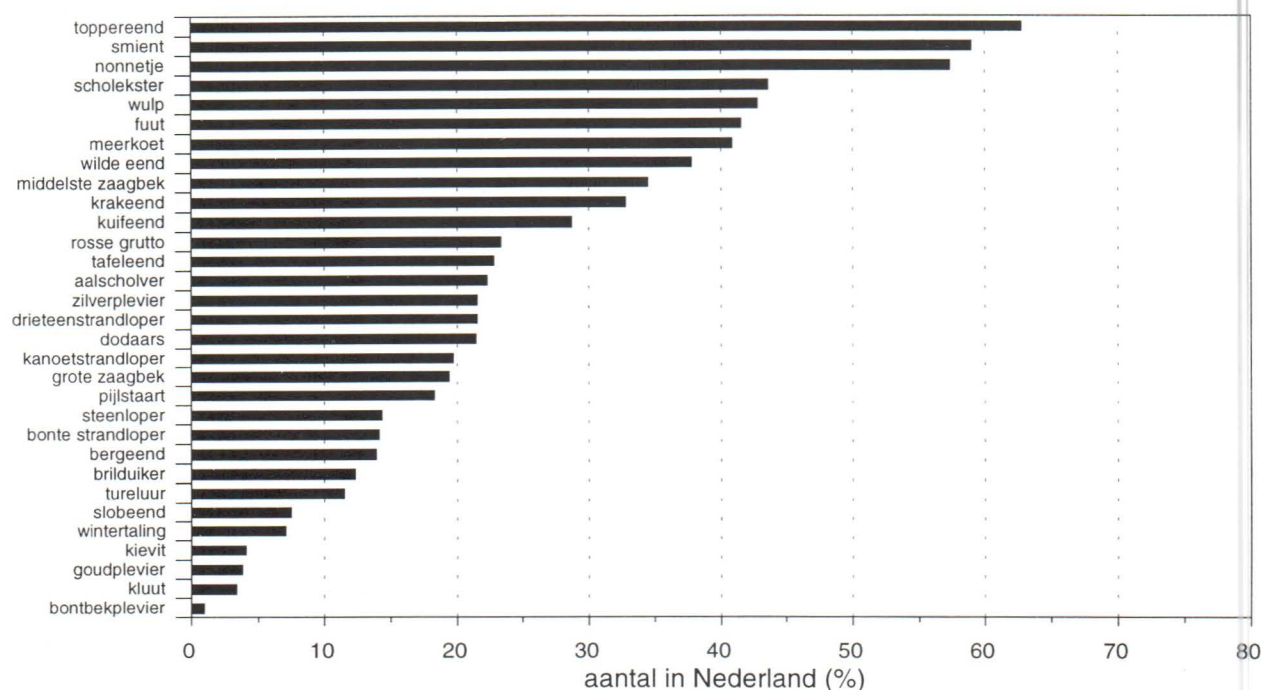
waarin verslag wordt gedaan van de internationale telresultaten in januari 1995 en 1996. De kracht van de midwintertelling zit vooral in het feit dat er op één moment in het grootste deel van Noordwest-Europa en in delen van Azië en Afrika een telling plaatsvindt van alle voorkomende watervogels. Schattingen voor totale populaties en veranderingen daarin komen daardoor binnen handbereik. Tegelijk biedt het een handvat om aantallen in afzonderlijke landen of gebieden af te zetten tegen het totaal aantal getelde vogels. Hoe verhoudt Nederland zich bijvoorbeeld tot Noordwest-Europa als geheel?

Figuur 1 geeft gemiddeld voor 1995

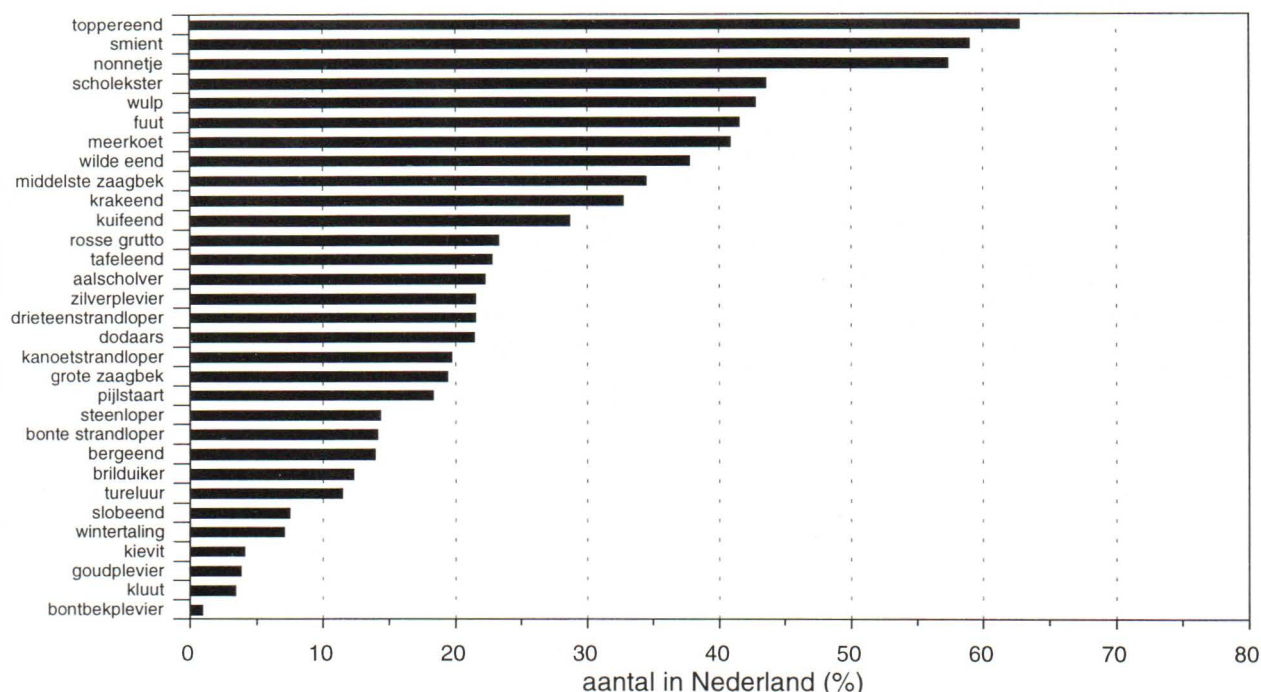
en 1996 het aandeel van de Noordwest-Europese (incl. Baltisch gebied) winterpopulatie dat in Nederland verbleef. Uiteraard als indicatie, want het gaat om getelde aantallen, die door onvolkomenheden in de teldekking niet per se overeenkomen met de werkelijke populatiecijfers. Bovenin de figuur vinden we de soorten met een groot aandeel van de getelde vogels in Nederland. Van Toppereend, Smient en Nonnetje gaat het dan om meer dan de helft van alle waargenomen vogels. Scholekster, Wulp, Fuut en Meerkoeit volgen, met 40-50%. Aan het andere uiteinde bevinden zich soorten als Bontbekplevier, Kluut, Goudplevier, Kievit, Wintertaling en Slobeend, waarvan minder dan 10%

in ons land werd gezien. Grote concentraties van deze soorten werden vooral in Frankrijk en op de Britse Eilanden gevonden.

Kijken we voor bijvoorbeeld Smient naar de aantallen die in afzonderlijke gebieden worden geteld, dan blijkt nog eens hoe belangrijk diverse terreinen in Nederland voor deze soort zijn. Van de tien gebieden met grootste aantallen in januari 1996, lagen er zeven in ons land (figuur 2). Alleen twee gebieden in Groot-Brittannië (Ribble Estuary -tevens het gebied met het grootste aantal- en Ouse Washes) en het Blankaartgebied/IJzerbroeken in ZW-Vlaanderen, België, herbergden overeenkomstige

Figuur 1. Aantal per soort (%) dat tijdens de midwintertelling in januari 1995 en 1996 gemiddeld in Nederland verbleef ten opzichte van het totaal aantal getelde vogels in NW-Europa en het Oostzeegebied (Baltische staten, Scandinavië, Duitsland, Benelux, Frankrijk, Britse Eilanden, IJsland); naar Delany et al. 1999.

Figuur 2. De tien gebieden met het grootste aantal Smienten in NW-Europa tijdens de midwintertelling in januari 1996.

aantallen. Slechts één gebied in de door de midwintertelling bestreken landen leverde een nog groter aantal Smienten op: het Kyzil-Agach gebied in het zuidoosten van Azerbeidzjan. Maar liefst 116.000 Smienten werden daar geteld.

Afname Wilde Eend

Bij de midwintertelling wordt onderscheid gemaakt tussen monitoringgebieden en totaal getelde aantallen. De laatste dient voor het bepalen van populatiegroottes, de eerste voor het analyseren van trends. Op grond van die monitoringgebieden is in tabel 3 de trend weergegeven voor een groot aantal overwinterende watervogels in NW-Europa. Over de periode 1974-96 vertonen 12 van de 20 soorten een toename, drie zijn er stabiel en van vier soorten is de trend als gevolg van sterke fluctuaties onduidelijk. Die toename is niet verrassend; ook in Nederland hebben we gezien dat veel soorten ganzen, zwanen en eenden als gevolg van verbetering van het voedselaanbod en beschermende maatregelen in de afgelopen decennia zijn toegenomen. Frappant is dat als de afgelopen tien jaar in beschouwing worden geno-

men, meerdere soorten (7) stabiel zijn of een negatieve trend laten zien. Opmerkelijk is dat vooral bij de Wilde Eend, één van de algemeenste soorten die tijdens een midwintertelling in Nederland wordt gezien (tabel 1). Niet alleen in NW-Europa, ook in Centraal-Europa, het Middellandse Zeegebied en de landen rond de Zwarte Zee worden tegenwoordig 's winters minder Wilde Eenden waargenomen. Alleen in de Scandinavische landen is nog steeds sprake van een toename.

De telling in januari 2000

In het weekeinde van 15/16 januari 2000 zal de 34ste editie van de midwintertelling worden gehouden. Coördinatoren en tellers hebben hiervan reeds bericht ontvangen of kunnen dat op korte termijn tegemoet zien.

Kees Koffijberg en
Marc van Roomen

*Een bestelformulier voor Delany et al. 1999 (ISBN 1 900442 25 6, £15,-) kan verkregen worden bij Wetlands International PB 7002, 6700 CA Wageningen, tel 0317-478884; fax 0317-478885; e-mail post@wetlands.agro.nl

Tabel 3. Trends van enkele watervogels in NW-Europa (Duitsland, Benelux, Britse Eilanden, IJsland en Frankrijk; monitoringgebieden): - significante afname, = stabiel, + significante toename, ? trend onduidelijk. Weergegeven is de trend over 1974-96 en 1987-96 (naar Delany et al. 1999).

soort	1974-96	1987-96
Knobbelzwaan	+	+
Kleine Zwaan	+	+
Wilde Zwaan	+	?
Bergeend	+	=
Smient	+	+
Krakeend	+	+
Wintertaling	+	=
Wilde Eend (IJsland, Britse Eil.)	+	-
Wilde Eend (continent)	+	-
Pijlstaart	=	-
Slobleend	?	?
Tafeleend	=	=
Kuifeend	?	+
Krooneend	?	+
Brilduiker	+	+
Nonnetje	?	+
Middelste Zaagbek	+	+
Grote Zaagbek	-	+
Rosse Stekelstaart	+	-
Meerkoet	=	+

Dankwoord Aan de Midwintertelling doen tegenwoordig meer dan 1000 waarnemers mee. De tellersactiviteiten worden, middels vele uren begeleiding, in goede banen geleid door de regiocoördinatoren. Naast deze enorme inbreng kunnen we voor een goede Midwintertelling niet zonder de tellingen van een aantal instanties en instituten. Net als in vorige jaren werden gegevens van (boot- en vliegtuig)tellingen beschikbaar gesteld door het RIKZ, provincie Zuid-Holland en Rijkswaterstaat Zuid-Holland, provincie Flevoland en RIZA, en werden gegevens aangeleverd door Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de provinciale Landschappen. De landelijke coördinatie en rapportage door SOVON wordt mogelijk gemaakt door het RIZA en het IKC natuurbeheer.